

Egy az amerikai hadseregből az egysége által állítólagosan elkövetett háborús bűncselekmények miatt dezertált katona menedékjog iránti kérelme az Európai Unióban

LEHÓCZKI BALÁZS

Amid the many refugee cases the Court of Justice has been dealing with in recent years, there appeared an odd one, grabbing even the media's attention. Contrary to the traditional refugee cases, which originate in the persecution of individuals mostly on grounds of their nationality, ethnicity or religion in well-known conflict areas of the World, this one concerned the asylum application of an Iraqi war veteran, a US Army helicopter mechanic.

Convinced that the Apache fighter helicopters of his unit had participated in the killing of unarmed Iraqi civilians and, hence, in the perpetration of war crimes, he refused to obey a new order to return to the Arab country, left his unit based in Germany and applied for asylum with the German authorities. He based his application on a provision of the European Directive on refugee status (2004/83/EC), which provides protection not only to persecuted civilians but also to soldiers, who refuse to perform military service in a conflict, where performing such service would include crimes.

The Court found that the helicopter mechanic qualified as a soldier within the meaning of the Directive, and that his indirect implication in the perpetration of war crimes by his unit's helicopters might suffice for him to seek protection.

However, the Court set out that an armed intervention engaged upon on the basis of a UN resolution guarantees, in principle, that no war crimes will be committed. Likewise, the existence, in the legal system of the States participating in such interventions, of legislation penalising war crimes and of courts which ensure the effective punishment of their perpetrators, is liable to render implausible the hypothesis that a soldier of these States could commit such crimes.

In addition, the fact that the helicopter mechanic enlisted voluntarily in the US Army at a time when it was already involved in the conflict in Iraq and that he also re-enlisted after his first tour in Iraq, seriously calls in question whether his desertion was for him the only way to seek remedy, as required by the Court, to avoid participating in war crimes.

Finally, the Court held that the sanctions (a prison sentence or discharge from the army) the helicopter mechanic faces in the US do not amount to acts of persecution for the purpose of the directive.

Bevezetés

Az utóbbi időben számos ügy érkezett az Európai Bíróság elé a menedékjoggal kapcsolatban, amelyekben túlnyomórészt ismert konfliktuszónákból (Közép-Kelet, Közép-Ázsia vagy éppen Fekete-Afrika egyes területei) elmenekült emberek kerestek védelmet a többnyire nemzetiségi vagy vallási okból történő üldöztetésük miatt. Ezen ügytengerben egy igazi fehér hollónak számít az Andre Lawrence Shepherd amerikai katona nevével fémjelzett Shepherd-ügy, amelyben a menekült jogállásról szóló 2004/83/EK irányelvnek nem a klasszikus, általában a valamely kisebbséghez tartozó személyek védelmére vonatkozó rendelkezéseit, hanem az emberiességi okokból elkövetett katonai szolgálatmegtagadás miatt megtorlással fenyegetett katonák megsegítését érintő szabályait kellett alkalmazni.

Az irányelv ugyanis nemcsak az üldöztetésnek kitett polgári személyeknek, hanem azon katonáknak is védelmet nyújt, akik konfliktushelyzetben történő katonai szolgálatmegtagadás miatt büntetőeljárásnak vagy büntetésnek vannak kitéve, amennyiben a katonai szolgálat teljesítése bűncselekmény elkövetésével járna.

A Shepherd-ügy előzményei

A. L. Shepherd 2003 decemberében lépett be az Egyesült Államok hadseregébe, úgy, hogy a szerződése aláírásakor első lépésként 15 hónapnyi szolgálatot vállalt. A férfi a hadseregben szerelői munkakörbe került, amelynek keretében a már az 1991-es öbölháborúban rettegett hírnevet szerzett Apache harci helikopterek karbantartása volt a feladata. Németországban állomásozó egységét az USA 2003-as iraki hadjárata után kitört lázadások megfékezésére Irakba vezényelték, ahol az ő feladata – a 2004 szeptembere és 2005 februárja között tartó bevetése során – a harcokból visszatért helikopterek javítása volt. Katonai akciókban tehát közvetlenül nem kellett részt vennie.

Miután 2005 februárjában az egysége visszatért Németországba, A. L. Shepherd meghosszabbította az amerikai hadseregnél való szolgálatát. Ezzel egyidejűleg azonban információkat kezdett gyűjteni az USA iraki katonai akciójának árnyoldalairól. Ezen információk tanulmányozása során arra utaló jeleket talált, hogy az amerikai hadsereg számos alkalommal pusztító fegyvereket, így Apache helikoptereket vetett be az iraki polgári lakosság ellen. E támadások következtében számos iraki polgári személy halt meg, vagy szenvedett súlyos sérüléseket, és még a nyugati sajtóban is egyre több olyan újságcikk jelent meg, amelyek amerikai katonák által állítólagosan elkövetett háborús bűncselekményekkel foglalkoztak.

Miután nem volt meggyőződve arról, hogy az általa javított helikopterek nem vettek részt ilyen háborús bűncselekmények elkövetésében, az Irakba szóló második bevetési parancsának kézhezvételét követően, 2007 áprilisában, A. L. Shepherd elhagyta a még Németországban állomásozó egységét, és 2008 augusztusában menedékjog iránti kérelmet nyújtott be a német hatóságoknál. Döntését azzal indokolta, hogy többé nem kötelessége részt venni egy általa jogellenesnek tartott háborúban, és azokban a háborús bűncselekményekben, amelyeket álláspontja szerint Irakban elkövetnek.

Egy az amerikai hadseregből az egysége által állítólagosan elkövetett háborús...

Miután a német menekültügyi hatóságok elutasították a menedékjog iránti kérelmét, A. L. Shepherd a müncheni közigazgatási bírósághoz fordult, amely pedig az Európai Bíróságtól kérte a menekült jogállásról szóló irányelv az ügy szempontjából releváns rendelkezéseinek értelmezését.

A Shepherd-ítélet (C-472/13)

2015. február 26-án meghozott ítéletében a Bíróság hét fő kérdéskört megvizsgálva értelmezte az irányelvet:

1. A katona fogalma

A Bíróság e tekintetben megállapította, hogy a bűncselekmény elkövetésének megelőzése érdekében konfliktushelyzetben történő katonai szolgálatmegtagadás miatti üldöztetéssel szembeni védelem a teljes katonai személyzetre kiterjed, beleértve a logisztikai vagy kiegészítő személyzetet is. Az irányelv ugyanis nem korlátozza a védelem körét az érintett személyeknek a katonai hierarchiában megszerzett rangja, az alkalmazásuk feltételei vagy az általuk gyakorolt tevékenység szerint.

2. Közvetlen vagy közvetett elkövetési magatartás

A kérdéses védelem arra a helyzetre vonatkozik, melyben a végrehajtott katonai szolgálat maga feltételezné egy meghatározott konfliktusban a háborús bűncselekmények elkövetését. Ebbe beletartoznak azok a helyzetek is, amelyekben a menekült jogállás kérelmezője csak közvetetten, azaz nem személyesen venne részt ilyen bűncselekmények elkövetésében, mivel fennáll az észszerű valószínűsége annak, hogy feladatainak végrehajtásával e bűncselekmények előkészítéséhez vagy végrehajtásához elengedhetetlen segítséget nyújtana.

Ezért főszabály szerint azok a helyzetek sincsenek kizárva a védelem köréből, amelyekben a kérelmező nem a háborús bűncselekmények legfőbb potenciális elkövetőjének számító harci csapatokhoz tartozik, hanem például egy logisztikai vagy kiegészítő egységhez került beosztásra. Így az a körülmény, hogy a valamely személy ellen e részvétel pusztán közvetett jellege miatt a büntetőjog és különösen a Nemzetközi Büntetőbíróság kritériumai szerint nem indítható büntetőeljárás, nem zárja ki, hogy e személy igénybe vegye az irányelv által az emberieségi okokból elkövetett katonai szolgálatmegtagadás esetén nyújtott védelmet.

Még ha azonban a nemzetközi védelem nem is korlátozódik azokra, akik személyesen kényszerülnek háborús bűncselekményeknek minősülő cselekedetek elkövetésére, azaz a harci csapatokra, e védelem kizárólag azokra az egyéb személyekre terjeszthető ki, akiket a funkcióik gyakorlása kellő közvetlenséggel és észszerű valószínűséggel kényszerít arra, hogy ilyen cselekedetekben részt vegyenek.

A Bíróság azt is hangsúlyozta, hogy az irányelv vizsgált rendelkezése csak a konfliktushelyzetben történő katonai szolgálatmegtagadásra vonatkozik. Ebből következően nem tartozhat az említett rendelkezés hatálya alá a katonai szolgálatnak az ilyen konfliktuson kívül történő megtagadása.

3. A háborús bűncselekmények elkövetési időpontja

A védelem nem kizárólag azokra a helyzetekre vonatkozik, amelyekben bizonyított, hogy a háborús bűncselekményeket már elkövették, vagy azok a Nemzetközi Büntetőbíróság hatáskörébe tartoznának, hanem azokra a helyzetekre is, amelyekben a menekült jogállás kérelmezője alá tudja támasztani azt, hogy nagy a valószínűsége ilyen bűncselekmények elkövetésének.

4. A szolgálati helyzet és a háborús bűncselekmények elkövetésének valószínűsége közötti kapcsolat bizonyítása

A Bíróság szerint a kizárólag a nemzeti hatóságok által, bírósági felülvizsgálat mellett, az érintett szolgálati helyzet minősítése céljából elvégzendő ténybeli értékelésnek olyan valószínűsítő körülmények együttesén kell alapulnia, amelyek összességükre tekintettel (különösen ideértve a kérelemre vonatkozó határozat meghozatalának időpontjában a származási országra vonatkozóan fennálló valamennyi releváns tény, valamint a kérelmező egyéni helyzetét és személyes körülményeit) bizonyítják, hogy e szolgálati helyzet valószínűvé teszi ilyen cselekedetek elkövetését.

E tekintetben a Bíróság megjegyezte, hogy ugyan bizonyos olyan események, mint például a kérelmező egységének a múltbeli viselkedése vagy az ezen egység tagjainak a büntetőjogi felelősségét kimondó határozatok az egyikét képezhetik az azt valószínűsítő körülményeknek, hogy ez az egység ismét háborús bűncselekményeket fog elkövetni, e körülmények a menekült jogállást kérelmező által hivatkozott szolgálatmegtagadás időpontjában önmagukban mégsem bizonyíthatják automatikusan e bűncselekmények megvalósításának a valószínű jellegét.

5. A katonai beavatkozás jogi háttere, illetve az abban részt vevő államok viszonyulása a háborús bűncselekményekhez

Az, hogy egyrészt valamely katonai beavatkozásra az Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanácsának a felhatalmazása alapján vagy a nemzetközi közösség egyetértésével került sor, és másrészt a beavatkozásokat vezető állam vagy államok üldözik a háborús bűncselekményeket, figyelembe veendő a nemzeti hatóságok által a menedékjog iránti kérelem elbírálásának keretében. A Bíróság e tekintetben megállapította, hogy a Biztonsági Tanács határozata alapján végrehajtott fegyveres beavatkozás főszabály szerint biztosítékot nyújt arra, hogy annak során nem kerül sor háborús bűncselekmények elkövetésére, és ugyanez vonatkozik az olyan hadműveletre, amely nemzetközi egyetértés mellett történik.

E körülmények között – még ha soha nem is zárható ki az, hogy akár az Egyesült Nemzetek Alapokmányának elveivel is ellentétes cselekményeket követnek el az ENSZ BT által jóváhagyott vagy nemzetközi egyetértés mellett folytatott háborús műveletek során – figyelembe kell venni azt a körülményt, hogy a fegyveres beavatkozásra ilyen keretben kerül sor.

Ezenfelül az, hogy a hadműveleteket folytató állam vagy államok jogrendjében létezik olyan szabályozás, amely bünteti a háborús bűncselekményeket, és vannak olyan bíróságok, amelyek biztosítják e bűncselekmények hatékony üldözését, kevésbé valószínűvé teszi azt az állítást, amely szerint ezen állam vagy államok egyik katonája arra kényszerülhet, hogy ilyen bűncselekményeket kövessen el.

Egy az amerikai hadseregből az egysége által állítólagosan elkövetett háborús...

6. A katonai szolgálat megtagadása mint az egyetlen eszköz a háborús bűncselekményekben való részvétel kikerülésére

A katonai szolgálat megtagadásának az egyetlen olyan eszköznek kell minősülnie, amely a menekült jogállást kérelmező számára lehetővé teszi az állítólagos háborús bűncselekményekben való részvétel kikerülését. Következésképpen abban az esetben, ha a kérelmező nem élt a katonai szolgálatot lelkiismereti okokból megtagadó személy jogállásának a megszerzésére irányuló eljárással, az ilyen körülmény a jelen ügyben vizsgált rendelkezés szerinti bármely védelmet kizár, kivéve, ha a kérelmező bizonyítja, hogy a konkrét helyzetében semmilyen ilyen jellegű eljárás nem lett volna igénybe vehető a számára. E tekintetben a nemzeti hatóságok által elvégzendő értékelésnek figyelembe kell vennie többek között azt, hogy a jelen ügyben a kérelmező nemcsak hogy önkéntesen állt a fegyveres erők szolgálatába, jóllehet a fegyveres erők már résztvevői voltak az iraki konfliktusnak, hanem azt követően, hogy Irakban való első tartózkodására sor került, még meg is hosszabbította a szolgálatát.

7. Az üldöztetés fogalmának kiterjedése a diszkriminatív vagy aránytalan megtorló intézkedésekre

Abban az esetben, ha nem lenne bizonyított, hogy az A. L. Shepherd által megtagadott szolgálat háborús bűncselekmények elkövetését feltételezi, a müncheni közigazgatási bíróság azt is kérte a Bíróságtól, hogy pontosítsa azokat a feltételeket, amelyek feljogosítanak az irányelv által két más esetre vonatkozóan előírt védelemre. Az irányelv szerint ugyanis akkor is megvalósulhatnak üldözési cselekmények, ha a hatóságok hátrányosan megkülönböztető vagy aránytalan megtorló cselekményeket követnek el.

A Bíróság e két esetre vonatkozóan megállapította, hogy a jelen ügy körülményei között nem tűnik úgy, hogy azok az intézkedések, amelyeknek a katona a szolgálat megtagadása miatt ki van téve – mint például a szabadságvesztés büntetés kiszabása vagy a hadseregből való elbocsátás –, az érintett állam fegyveres erők fenntartására vonatkozó törvényes joga tekintetében aránytalanok lennének, vagy hátrányos megkülönböztetést valósítanak meg oly módon, hogy azokat az irányelvben említett üldözési cselekmények közé lehessen sorolni. Ennek vizsgálata azonban a nemzeti hatóságok feladata.

Zárszó

Az élénk médiaérdeklődés mellett zajlott ügyben a Bíróság végül egy meglehetősen „atlantista” döntést hozott, mivel egyrésztől vélelmezte, hogy az ENSZ BT felhatalmazásával végrehajtott fegyveres beavatkozás során nem kerül sor háborús bűncselekmények elkövetésére, másrésztől pedig feltételezte, hogy az USA szisztematikusan üldözi az ilyen bűncselekményeket. Ráadásul A. L. Shepherd egyéni szolgálati körülményei is arra utalnak, hogy lehetett volna más eszköze is az állítólagos háborús bűncselekményekben való részvételének kikerülésére.

Az ítélet tehát a légi utasok személyes adatainak továbbításáról szóló EU–USA megállapodás megkötéséről szóló tanácsi határozat megsemmisítésével (a C-317/04 és C-318/04), illetve a Google- (C-131/12) és a Facebook-, vagy Schrems- (C-362/14) ügyekben hozott döntésekkel ellentétben nem terhelte meg a transzatlanti kapcsolatokat. Az ügy mégis újabb kiváló példát szolgáltatott arra, hogy napjainkban könnyen adódhatnak olyan helyzetek, amikor az emberi jogok védelme terén az Európai Unióban megállapított szigorú követelményeket nemcsak az uniós, hanem az EU-n kívüli országok polgárai, cégei vagy hatóságai vonatkozásában is alkalmazni kell.